

SODELOVANJE SLOVENCEV NA MIROVNI ODPRAVI NA KRETO LETA 1897

PARTICIPATION OF SLOVENIANS IN A PEACE DELEGATION IN CRETE IN 1897

Original scientific paper

Povzetek Ko je Grčija dosegla samostojnost, neodvisnost in mednarodno priznanje, sta se Grčija in vse šibkejša Otomansko cesarstvo prepirala zaradi otoka Krete. Grčija je bila v veliki prednosti. Medtem ko se je grški nacionalizem krepil, je bilo Otomansko cesarstvo v precejšnji krizi, ki se je kazala kot velika gospodarska zaostalost, postopno in nezadržno upadanje vojaške moči in diplomatskega vpliva kot pomembne regionalne sile, kar je bila posledica številnih izgubljenih vojaških spopadov in s tem povezane teritorialne izgube, ter razkroj družbenega reda, ki se je kazal predvsem v razpadu sicer centraliziranega vodenja države. V teh razmerah se je ob odkriti podpori Grčije na Kreti začela vstaja večinskega grškega krščanskega prebivalstva. Razlog je bil v podrejenem položaju tega dela prebivalstva oziroma privilegiranem statusu turških muslimanskih priseljencev. Cilj upora je bil doseči enakovreden status obeh skupin prebivalstva na otoku, posredno pa je to pomenilo konec otomanske nadvlade nad Kreto, zato je prišlo do vojaških spopadov, ki so jih poskušale velesile ustaviti. Francija, ZDA, Velika Britanija, Italija, Rusija in Avstro-Ogrska so se odločile leta 1866 posredovati s pomorsko blokado. Z njo naj bi ustavili posege Grčije in Turčije v konflikt na Kreti, nadaljevalo pa se je z namestitvijo kopenskih sil, ki naj bi nadzorovale premirje, doseženo med obema stranema leta 1897. Politično in vojaško vodstvo Avstro-Ogrske je to občutljivo nalogo zaupalo 87. pehotnemu polku iz Celja, ki je na Kreto poslal II. bataljon s 682 pripadniki. Tako posredovanje je mogoče razumeti kot predhodnico mirovnih operacij, kakršne poznamo danes, saj je bilo uspešno z vidika omejitve spopadov in je omogočilo nadaljnje diplomatsko reševanje odprtih, vendar spornih vprašanj. Nedvomno so pomemben del k uspehu prispevali prav pripadniki 87. pehotnega polka, v katerem so bili večinoma Slovenci.

Ključne besede *87. celjski pehotni polk, Kreta, Avstro-Ogrska.*

Abstract When Greece became sovereign, independent and internationally recognised, it came into constant conflict with the ever-weakening Ottoman Empire over the island Crete. Greece had a great advantage. While Greek patriotism strengthened, the Ottoman Empire witnessed a considerable crisis, which manifested itself in a great economic recession and a gradual and repressive decline of military power and diplomatic influence as an important regional force, which was a consequence of numerous lost military battles and consequent territorial losses, as well as of the disintegration of the social order, which manifested itself principally in the decay of otherwise centralised state policy. In these circumstances, open support of Greece triggered a rebellion among the Greek Catholic population, which was in the majority. The reason for the rebellion was the inferior position of these inhabitants, or rather the superior position of Turkish Muslim immigrants. The aim of the rebellion was to achieve equal status for both groups of inhabitants on the island, but indirectly it indicated the end of Ottoman supremacy over Crete. This led to several military engagements that the Great Powers tried to suppress. In 1866, France, the USA, Great Britain, Italy, Russia and Austria-Hungary decided to intervene by means of a naval blockade. The aim of the blockade was to stop the intervention of Greece and Turkey in the conflict on Crete. This was followed by the stationing of land forces that were sent to monitor the 1897 truce reached between the two parties. The political and military leadership of the Austro-Hungarian Empire entrusted this sensitive task to the 87th Infantry Regiment from Celje, which deployed its 2nd Battalion, 682 members to Crete. This intervention could be interpreted as a predecessor of modern peace-keeping operations, for it was successful in limiting combat and also allowed subsequent diplomatic resolution of open-ended, yet disputable questions. The members of the 87th Infantry Regiment, in which Slovenians were predominant, undoubtedly significantly contributed to the success of the intervention.

Key words *87th Infantry Regiment from Celje, Crete, Celje, Slovenia, Austro-Hungarian Empire.*

1 SLOVENCİ KOT POMEMBEN ČLEN AVSTRIJSKE VOJAŠKE MOČI

Čeprav so prebivalci tedanjih avstrijskih dežel sodelovali v različnih vojaških sestavah in imeli pomembno obrambno teritorialno vlogo predvsem v času turških vpadov, se njihove vojaške obveznosti začenjajo preglednejše urejevati v 17. stol. Takrat so se iz najemniških vojakov začeli oblikovati stalni regimenti, ki jih je vojaškostrokovno poimenovanje v slovenščino prevedlo z rusko besedo polk. Popolnjevanje polka je potekalo prostovoljno oziroma je bilo prepuščeno predvsem poveljniku. Prav od njega, njegovih zmag in slave je bilo marsikdaj odvisno, kako uspešen je bil polk pri novačenju. Prevladujoč motiv bodočih vojakov za vstop v polk je bila vojaška plača. V 18. stol. so bila sprejeta jasna določila pri oblikovanju polkov in z ukazi opredeljeno število vojakov, ki jih je morala posamezna dežela zagotoviti. Pri tem so imeli vse do leta 1748 pomembno vlogo deželni stanovi, ki so potrjevali zahteve dunajskega dvora. Zaradi vse večjih potreb po novih vojaki je bilo leta 1769 uvedeno prisilno novačenje. Zato je avstrijska država začela popisovati

prebivalstvo in oblikovati vojaške okraje. Ti so konec 18. stol. prevzeli tudi vlogo novačenja ter postali naborni okraji. Cesarica Marija Terezija je leta 1771 določila za vse polke naborne okraje. Na podlagi tega so leta 1778 dežele v različne polke prispevale: Štajerska 9450 mož, Koroška 3381, Kranjska 4801 in Goriška skupaj z Gradiško 1236 mož. Vojaki s Kranjske so bili razvrščeni v pehotne polke Durlach, Langlois, Moltke, Thurn in Tillier. Proti koncu 18. stol. so postali polki zaradi svojih stalnih nabornih okrajev nacionalno opredeljeni, zato je med vojaki posameznega polka prevladoval njihov domači jezik. Med njimi je mogoče kot slovenske polke označiti tiste, ki so svoje naborne okraje imeli na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem in Primorskem¹. Vsi polki so sodelovali v vojnah avstrijskega cesarstva, predvsem v bojih proti Otomanskemu imperiju ter proti Napoleonu. S podpisom schönbrunskega miru je poražena Avstrija izgubila Kranjsko, Goriško in del Štajerske, tako so na teh območjih prenehali obstajati naborni okraji ter polki (Švajncer, 1992: 66–67). Med zasedbo območja avstrijskih dežel in obstoja Ilirskih provinc se je novačenje vojakov avstrijskih oblasti na tem območju prenehalo, vendar so bile potrebe francoske vojske prav tako velike. Zato so Francozi ohranili stari naborni sistem in leta 1810 je Napoleon podpisal ukaz o oblikovanju lahkega pehotnega polka »Regiment d'Illyrie«. Guverner Ilirskih provinc je vsakemu okrožju naložil zbiranje določenega števila nabornikov, s čimer so okrožja ponovno pridobila naborno vlogo. Polk, ki so ga sestavljali tudi Slovenci, je opravil dolgo pot do Strasbourga in nato na Poljsko ter se leta 1812 udeležil Napoleonovega pohoda. Usoda številnih slovenskih vojakov je bila podobna nekaj sto tisočim sodelujočim v Napoleonovem pohodu na Rusijo. Kljub temu pa so napoleonske vojne pripeljale do velikih sprememb tudi v avstrijski vojski. Tako so tudi slovenske dežele dobile nove polke². Ko je leta 1817 cesar Franc I. podpisal novo razdelitev nabornih okrožij, je bilo za slovenske dežele določeno novo število vojakov, ki so ga morale zagotoviti, in sicer pet pehotnih polkov, dva konjeniška, dva lovška bataljona in en topničarski polk. Bistvenih organizacijskih sprememb v popolnjevanju in organizaciji polkov ni bilo. Pripadniki teh enot so sodelovali skoraj v vseh bojih avstrijskega cesarstva³ 19. stol., pri čemer so se izkazali kot pogumni vojaki⁴. Z oblikovanjem dualistične monarhije Avstro-Ogrske je bilo nekaj organizacijskih sprememb tudi na področju vojaškega sistema. Reorganizacija vojske se je med letoma 1881 in

¹ Kranjski pehotni polk št. 34 je bil ustanovljen leta 1715, vendar je bil leta 1806 ukinjen. Štajerski pehotni polk št. 45 je bil ustanovljen leta 1682, ukinjen pa je bil leta 1809, istega leta je bil ukinjen tudi notranjeavstrijski pehotni polk št. 13 (Švajncer, 1992: 67).

² Na slovenskem Štajerskem je dobil stalno naborno območje pehotni polk št. 47, ki je imel sedež v Mariboru, na Kranjskem pehotni polk št. 17 s sedežem v Ljubljani, ki je bil znan kot polk kranjskih Janezov. Večino so imeli slovenski vojaki tudi v primorskem pehotnem polku št. 22 in koroškem 7. pehotnem polku (Švajncer, 1992: 75).

³ V vojnah v Italiji 1848–1849 so sodelovale vse s Slovenci popolnjene vojaške enote, izstopala sta predvsem 17. in 47. pehotni polk, ki je sodeloval v vseh odločujočih bitkah te vojne (Custozi in Navari). Sledili so spopadi v Italiji leta 1859, kjer je bil kljub porazu pri Solferinu 47. pehotni polk pohvaljen. V vojni z Dansko leta 1864 je bilo v spopade vključenih sicer manj Slovencev, saj so sodelovali predvsem Štajerci in Korošci, pripadniki 9. lovškega bataljona. Prav tako manj Slovencev, predvsem prostovoljcev, se je udeležilo ekspedicije v Mehiko, v podporo brata avstrijskega cesarja Franca Jožefa, Maksimiljana. 47. pehotni polk se je nato udeležil spopadov Avstrije s Prusi leta 1866 (bitka pri Königsgrazu) in istega leta spopadov v severni Italiji, kjer sta se mu pridružila še koroški 7. in kranjski 17. pehotni polk. Večje število Slovencev je bilo mobilizirano leta 1878, ko je Avstro-Ogrska zasedla Bosno in Hercegovino. Na tem pohodu so sodelovali vsi s Slovenci popolnjeni polki, skupno število naj bi bilo približno 10.000 (Švajncer, 1992: 75).

⁴ Tako je bil 47. pehotni polk v bojih v Italiji 1848–1849 s 13 zlatimi medaljami za hrabrost najbolj odlikovan polk avstrijske vojske, mariborsko-celjski Štajerci pa so bili najboljši vojaki vojne v Italiji.

1883 osredotočila okoli dveh vprašanj: hitrosti mobilizacije⁵ in organiziranostjo vojske v mirnem in vojnem stanju⁶. Odločitev vojaškega vrha, ki je bila nato sprejeta, je organizirala celotno armado po teritorialnem načelu, mirnodobna razporeditev pa se je skoraj v celoti izenačila z razporeditvijo v vojnem stanju (Strgar, 2004: 164). Hkrati so enote zvezne vojske dobile še t. i. teritorialne obrambne enote – Landwehr oziroma domobranstvo⁷. Načelo teritorialnosti je postopoma pripeljalo do nacionalne organiziranosti polkov, kar je v primeru slovenskih polkov spremenilo tudi status slovenskega jezika. Ta je postal uradni drugi polkovni jezik, njegova vloga pa je bila dejansko še večja, saj poveljniške nemščine večina, predvsem vojakov, ni razumela tako dobro, kar je sililo tudi poveljnike, da so uporabljali slovenski jezik. Konec 19. stol. so imeli na Slovenskem svoja naborna območja:

- 7. pehotni polk na Koroškem,
- 17. pehotni polk na Gorenjskem, Dolenjskem, Notranjskem in Beli krajini,
- 47. pehotni polk v Mariboru in okolici z dodeljenimi nekaterimi nemškimi okraji,
- 87. pehotni polk v Celju, ki je imel naborni okraj v svoji okolici ter na Pohorju, Ptuj in Ormožu,
- 97. pehotni polk v Trstu z zaledjem,
- 26. domobranski pehotni polk na območju Maribora z okolico ter Celja z okolico,
- 27. domobranski pehotni polk na ozemlju Kranjske (Švajncer, 1992: 68).

Po izvedbi vojaške reforme leta 1883 je avstro-ogrski generalštab ocenil, da se je mobilizacijski čas skrajšal na 35 dni in se približal tedanjim evropskim vojaškim silam. Prav tako vojaška organizacija ni več doživljala korenitih sprememb vse do začetka prve svetovne vojne⁸.

⁵ Po velikih uspehih pruske vojske med letoma 1866 in 1870 je bilo temeljno vprašanje vojaških strategov mobilizacija vojske oziroma skrajšanje časa mobilizacije. Pri tem sta bili vsaj dve možnosti za doseg cilja: prva je bila vpoklic vojakov, ki mu je sledilo vprašanje premika do bojišča. Premik je bil odvisen od izgradnje in vključenosti železniške infrastrukture v vojaški sistem, vprašanje vpoklica pa je bilo nekoliko težje. Dotedanji princip organizacije avstro-ogrsk vojske je namreč izhajal iz neprestanega premeščanja polkov in bataljonov po državi. To je bila deloma posledica strateške prisotnosti vojske v tistih deželah, ki same niso zbrale dovolj vojakov (zaradi po odhodu pomembnega števila v Bosno leta 1878), verjetno pa je bil pomemben razlog premeščanja tudi zaradi nenavezanosti vojske na drugo deželo ter zato večja možnost lažje uporabe slednje za posebne naloge. Sprejeta sprememba mobilizacijskega sistema je pomenila bistveno skrajšanje časa, saj se je bilo mogoče izogniti zamudnemu premeščanju iz trenutne garnizije v domačo in šele nato na bojišče (Strgar, 2004: 164).

⁶ Sprejeta je bila tudi reorganizacija v smislu prevzema vojne strukture oboroženih sil. To je pomenilo, da je bila vojska že v mirnem času razporejena v armadne zbore, kar je korpusnim poveljnikom omogočalo pravočasno seznanitev s podrejenimi enotami in poveljniki, hkrati pa v primeru mobilizacije spet prihranilo nekaj dragocenega časa (Strgar, 2004: 165).

⁷ Leta 1886 je bil bistveno spremenjen vojaški sistem Avstro-Ogrske. Napetosti na Balkanu, slabšanje razmer med Avstro-Ogrsko in Rusijo, povečevanje vojsk drugih evropskih držav in postopno toda vztrajno naraščanje napetosti, so bili razlogi, da se je dopolnil vojaški sistem z novo obliko organiziranja – Landsturm oziroma črna vojska. Domobranstvo je bilo predvideno za službo v zaledju in obrambo domačih dežel, vendar jih je vojaški vrh kljub temu vse hitreje vključeval v prvo linijo obrambe, zato se je pokazala potreba po novih enotah. Črnovojniki so s sprejemom zakona postali vsi za vojsko sposobni moški, ki niso bili aktivni ali rezervni pripadniki skupne vojske, mornarice, domobranstva ali nadomestne rezerve (Strgar, 2004: 171).

⁸ Leta 1888/89 so bili izvedeni še zadnji zakonski popravki na vojaškem področju, ki so bili posledice sprememb v varnostem okolju Balkanskega polotoka in jih poznamo z imenom bolgarska kriza. Poleg tega je Rusija nenehno krepila vojaško prisotnost na Poljskem. V takšnem položaju monarhije je bilo treba nujno okrepiti vojaško strukturo. Rezultat je bil novi obrambni zakon, ki je ukinil dogovorjeno velikost vojske v smislu uvedbe letnega kontingenta nabornikov in predstavil začetka vojne obveznosti z 20 na 21 let. Upoštevati je bilo treba vključitev nadomestne rezerve v skupno vojsko, ukinitve omejitve števila nadomestnih rezervistov, začasno oproščeni vojaškega služenja (zdravstveni in drugi razlogi) pa so bili razvrščeni v nadomestno rezervo (Strgar, 2004: 180).

Zemljevid
nabornih
okrajev
v Avstro-
Ogrski leta
1898

Vir:
Fototeka
Landesver-
teidigungs
Akademie,
Dunaj.

Organigram
graškega
korpora
ob koncu
19. stol.⁹

⁹ Avtor s pomočjo organigrama izpostavi zgolj enote, v katerih so pomemben del predstavljali slovenski vojaki.

2 POLOŽAJ KRETE MED GRŠKO OSAMOSVOJITVIJO

Kreta je bila zaradi svojega položaja v Sredozemlju pomemben geostrateški element v vzhodnem Sredozemlju, zato so se njegovi gospodarji skozi zgodovino nenehno menjavali in zanj bojevali. V 17. stol. sta se za prevlado spopadli Beneška republika in Osmansko cesarstvo v t. i. kandijski vojni (1645–1669), ki jo vojaški zgodovinarji označujejo za najdaljšo oblegovalno vojno v zgodovini. To obdobje sovпада s slabljenjem prevlade Benečanov¹⁰ v Jadranskem morju in vzhodnem Sredozemlju. Kandijska vojna se je začela leta 1645, ko so Osmani brez vojne napovedi zavzeli pomembno пристanišče na Kreti Hanio. Temu je sledilo izkrcanje na otok in prodor v notranjost. Leta 1648 so dosegli glavno mesto tedanje beneške Krete Kandio, ki pa je bilo izjemno utrjeno in je imelo neposreden dostop z morja. Obleganje je potekalo ves čas Kandijske vojne, v kateri je sodelovalo 70.000 turških vojakov, na strani Benečanov pa so se borile sicer manj številčne enote iz Francije, Savojske in Papeške države ter pripadniki malteškega viteškega reda. Izčrpljujoče in minsko-fortifikacijsko vojskovanje se je končalo leta 1669, ko so se pod otomanskim pritiskom koalicijske evropske sile umaknile, in sicer najprej zavezniki in nato še Benečani (Vojna enciklopedija, 1973: 540). Začelo se je obdobje otomanske dominacije na otoku Kreta, ki je posredno in neposredno spremenilo položaj lokalnega prebivalstva. Turška prevlada nad Kreto je bistveno spremenila razmerja med obema prevladujočima nacionalnima skupinama: krščanskimi oziroma pravoslavnimi Grki in muslimanskimi prebivalci Krete, katerih število se je po zavzetju otoka hitro in nenehno povečevalo. Zaradi osmanske nadvlade sta se postopoma slabšala kulturni in socialni položaj pravoslavnih Grkov, saj so bile za njih uvedene dodatne davčne obremenitve.

Do posameznih manjših uporov med grškim prebivalstvom Krete je prihajalo že v preteklosti, vendar se je prvi dobro organiziran upor začel 14. maja 1866, ko je skupina grških državljanov zahtevala manjše davke in spremembe v sodnem sistemu. Čeprav so bile njihove zahteve izpolnjene, je Osmanski imperij mobiliziral svojo vojsko, saj je pričakoval neposredni oboroženi spopad. Naposled so le izbruhnili spopadi med kretskimi Grki in turškimi vojaki. Na otok Kreto je prispelo na tisoče grških prostovoljcev, grška oblast pa je zaprosila Zahod, da posreduje na njihovi strani oziroma jih diplomatsko podpre. Velika Britanija in Avstrija sta najprej temu posredovanju nasprotovali (Ottoman campaign medals 2007). Po končanem uporu leta 1867 so velesile predlagale sultanu umik Turčije s Krete in priznanje samostojnosti otoka, kar za turško stran ni bilo sprejemljivo. Vendar sta bili Kreti kot nadomestilo za popolno suverenost priznani velika stopnja avtonomije ter amnestija za vse v uporih sodelujoče upornike. Kljub temu se napetosti na otoku niso zmanjšale, k čemur je dodatno pripomogla Grčija, ki je odkrito podpirala grški del prebivalstva na Kreti in tako kršila mednaro-

¹⁰ Kreta je bila v obdobju srednjega veka najprej pod nadvlado Bizantinskega cesarstva vse do leta 824, ko je arabska ekspanzija dosegla tudi Kreto. Tega leta je Al Hakam I. ustanovil emirat na Kreti. Vendar je že leta 960 bizantinski cesar Nikefaros II. ponovno osvojil Kreto, ki so jo Bizantinci ohranili pod svojo oblastjo vse do leta 1204 oziroma do četrte križarske vojne. Zaradi sklenjenega dogovora med križarji in Beneško republiko glede plačila stroškov prevoza so si Benečani tako zagotovili oblast nad Kreto. V obdobju beneške nadoblasti je bila prebivalstvu otoka zagotovljena velika stopnja avtonomije, kar je omogočilo razcvet renesančne kulture in posledično gospodarstva (Ottoman campaign medals 2007).

dni dogovor z leta 1869¹¹. To je vodilo do novih uporov leta 1878, ki so pripeljali do priznanja dodatnih pravic in lokalne samouprave Grkom na otoku med letoma 1879 in 1889. Vendar se pričakovanja upornikov in grške vlade, ki je z neposredno podporo v obliki orožja in prostovoljcev grški večini na Kreti omogočila izbruh novega upora leta 1896¹², niso uresničila. Cilj tega upora je bil priključitev Krete grškemu kraljestvu. Do januarja 1897 se je večina grškega prebivalstva pridružila uporu, ki je pripeljal do odkrite vojne med Grki in Turki. Vse je kazalo, do bo konflikt na Kreti pomenil povod za neposredno vojno med Turčijo in Grčijo. Ker so kljub sicer bistveno manjšemu številu prebivalcev na otoku Turki imeli vojaško premoč, je 15. februarja 1897 pod poveljstvom grškega poveljnika polkovnika Vassosa na Kreti pristalo 2000 grških vojakov. S tem dejanjem so nevtralizirali turško premoč ter se z lokalnim prebivalstvom pripravili na razglasitev priključitve grškemu kraljestvu. Evropske velesile so se odločile za posredovanje, vendar niso bile usklajene in enotne. Nemčija in Rusija sta hoteli grško pomoč zaustaviti in na otoku ohraniti uravnoteženo razmerje med turškimi in grškimi silami. Velika Britanija se je zavzemala za avtonomijo Krete, umik vseh grških oboroženih sil in ohranitev nekaterih sil otomanskega imperija na tem območju. Ko so muslimani zakrivili smrt britanskega konzula, je Velika Britanija spremenila svojo politiko do perečega kretskega vprašanja. Zahtevala je umik vseh turških sil z otoka (Cretan Uprising 1896 2007).

Prva odločitev mednarodne skupnosti je bila odločitev o oblikovanju pomorske blokade otoka ter s tem preprečitev vmešavanja Grčije in Turčije, kar bi po njihovih ocenah vodilo v stabilizacijo razmer na otoku. Razlog za tako odločitev je bil v strateških interesih Velike Britanije, Francije, Rusije, Italije, pa tudi Nemčije in Avstro-Ogrske, ki jim je bil poseben izziv odnos do vse šibkejšega Osmanskega cesarstva. Njegovo slabitev so posredno in neposredno želele izkoristiti vse evropske sile ter si zagotoviti prisotnost v vzhodnem Sredozemlju. Prvi poseg mednarodne skupnosti pa je bil v varnostno vse slabših razmerah na Kreti zaupan prav Avstro-Ogrski. V njenem imenu sta 4. februarja 1897 iz Pireja v smeri tedanjega kretskega glavnega mesta Kandije izpluli avstro-ogrski ladji Cesarica in kraljica Marija Terezija ter Sebenico. Njihova naloga je bila omogočiti varen umik tujih državljanov, predvsem državljanov Avstro-Ogrske s Krete, kjer so potekali spopadi. V soglasju z drugimi evropskimi velesilami, ki so se odločile za izvedbo pomorske blokade otoka in s tem omejitvijo tako neposrednega kakor posrednega vmešavanja Grčije in Turčije, ki bi po tedanjih pričakovanjih vodila v izolacijo konflikta ter pomiritev, se je Avstro-Ogrska odločila za sodelovanje z vojno eskadro pod poveljstvom kontraadmirala von Hinkeja. Sestavljalo jo je devet večjih ladij in osem torpednih čolnov. Tem se je pridružilo še 23 italijanskih vojaških ladij pod poveljstvom viceadmirala Canevara.

¹¹ Ta dogovor je prepovedoval neposredno vmešavanje v notranje razmere na Kreti (Cretan Uprising 1896, 2007).

¹² Otomanski imperij je vladal na otoku Kreti pod vodstvom sultana Abdul-Hamida II (1842–1918) predvsem v korist muslimanskega prebivalstva, čeprav je to predstavljalo le 10 odstotkov celotnega prebivalstva. Obdobje turške okupacije je bilo za grško večinsko prebivalstvo najtemnejše obdobje v zgodovini tega otoka. Sultan je najprej pod pretvezo spodbujal reforme, s tem ko je na oblast izmenično nameščal krščanske guvernerje, pozneje pa so oblast prevzeli skrajni muslimani, s čimer mu je uspelo poraziti vse kretske kristjane. Prebivalstvo Krete se je začelo pritoževati na mednarodni ravni in prositi za grško posredovanje (Cretan Uprising 1896, 2007).

Poleg tega je bilo v to vojaško akcijo vključenih še 19 angleških ladij pod poveljstvom kontraadmirala Harrisa, devet ruskih – poveljnik kontraadmiral Andrejew, devet avstro-ogrskih in sedem francoskih ladij pod poveljstvom kontraadmirala Pottierja in nemška križarka s poveljnikom kapitanom Koellnerjem. Skupaj je v akciji sodelovalo 68 ladij (Wildberger, 1997: 10-11).

Ker pomorska blokada ni dala rezultatov – spopadi so se nadaljevali, število žrtev pa je nenehno naraščalo, so se vse velesile, ki so izvajale blokado, razen Nemčije, odločile za napotitev kopenskih sil na Kreto. Vsaka je prispevala po eno enoto velikosti bataljona, ki so zavzele strateško najpomembnejša mesta in povsem lokalizirale spopade med Grki in Turki. Posebej Rusija, Francija in Italija so se zavzemale za nadaljnjo slabitev Otomanskega imperija, čeprav je otok ostajal pod upravo Istanbula. Ob italijanski pomoči je bila oblikovana žandarmerija, ki pa je bila pod nadzorom britanskih častnikov. Vendar trenutne razmere niso bile sprejemljive za turški del prebivalstva, ki je izgubil številne, pred leti povsem samoumevne privilegije na otoku (The Land Forces on Crete 1898/98).

3 ODLOČITEV IN PRIPRAVE NA ODHOD

Na začetku marca 1897 so admirali evropskih pomorskih sil od svojih vlad zahtevali, da takoj odpošljejo bataljon približno 600 mož za ohranjanje miru v večjih naselbinah na otoku (Laibacher Zeitung, 9. marec 1897).

Avstro-ogrske oblasti so v ožji izbor izbrale tri pehotne polke¹³, med katerimi je bil zaradi zanesljivega vodstva izbran 2. bataljon celjskega 87. pehotnega polka¹⁴. Odločilna je bila osebnost poveljnika 2. bataljona, polkovnika Lea Guzeka, ki je bil izvrsten častnik, olikan svetovljan in zelo razgledan človek; posebej pomembno pa je bilo njegovo znanje tujih jezikov¹⁵. Pomembne so bile tudi izkušnje bataljona, ki si jih je nabral med skoraj desetletnim bivanjem v Trstu¹⁶, in dejstvo, da so slovenski vojaki sloveli kot hrabri, vztrajni in sposobni hitrega učenja tujih jezikov¹⁷. Tako je cesar Franc Jožef po predhodnem posvetovanju s takratnim zunanjim ministrom potrdil odhod 2. bataljona 87. pehotnega polka na Kreto in 8. oziroma 18. marca 1897 izdal ukaz, da se mirnodobna sestava 2. bataljona dopolni z vpoklicem rezerve na okoli 650 mož (Pangerl, 1989: 88).

¹³ To so bili pehotni polki št. 22, 87 in 97 (Pangerl, 1989: 88).

¹⁴ Domovina 7. maja 1897 piše, da je omenjeni bataljon poslal cesar po nasvetu ministra za zunanje zadeve grofa Gulochowskega.

¹⁵ Podatki o njegovem poznavanju tujih jezikov so zelo različni. Tako Laibacher Zeitung (29. marec 1897) piše, da je obvladal angleško, francosko, italijansko, turško in arabsko. Domovina (7. maj 1897) poroča, da je pisal in govoril kar sedem jezikov: angleško, francosko, italijansko, nemško, grško, poljsko in rusko. Pangerl (1989: 88) pa navaja poljski, francoski, angleški, španski in turški jezik.

¹⁶ Po navedbah Laibacher Zeitung (29. marec 1897) so se med bivanjem v Trstu častniki in vojaki večkrat preizkusili v odnosu s težavnim prebivalstvom.

¹⁷ Domovina, 2. aprila 1897.

Tako se je bataljon okrepil z rezervisti prvega letnika in tremi najmlajšimi letniki nadomestne rezerve, kar pa je tako razburilo domačo javnost¹⁸, da je poslanec Iro Schönerianer naslovil na ministra za deželno obrambo predlog oziroma vprašanje, v katerem poziva, naj namesto enega bataljona v polni bojni sestavi uporabijo dva ali tri bataljone v mirnodobni sestavi in tako dosežejo želeno število vojakov brez vpoklica rezervistov. Če pa se mobilizacija celjskega bataljona uresniči, ministra poziva, naj prepreči vpoklic rezervistov (*Deutsche Wacht*, 4. april 1897).

Minister za deželno obrambo je na naslednji seji poslanske zbornice odgovarjal, da ni bilo v njegovi pristojnosti, da poseže v omenjeni položaj. Pojasnil je, da je bil polk dopolnjen zaradi pomanjkanja dopustnikov in predvsem zaradi organizacijskih, službenih in izobraževalnih razlogov. Prav tako je zavrnil možnost, da bi namesto enega bataljona v polni bojni sestavi poslali več bataljonov v mirnodobni sestavi, saj za delovanje v tako posebnih razmerah niso primerni. Prezidij cesarskega vojnega ministrstva je 8. marca 1897 določil, da naj vsaka četa obsega 159, štab pa 20 mož. Skupno število vpoklicanih rezervistov naj bi bilo okoli 80, torej 20 mož na četo (Pangerl, 1989: 90).

Ob tem so bila sprejeta jasna navodila polkovniku Guzeku¹⁹, ki je bil izbran za poveljnika avstro-ogrskega kontingenta. Razčlenjena so bila v naslednjih točkah:

1. Bataljon bo del mednarodnih enot, ki zasedajo otok. Tri čete bodo stacionirane v Sudi²⁰, četrta, pod poveljstvom stotnika Angela Ritter von Jedine, pa v Kaneji; vse pa bodo neposredno podrejene poveljstvu pomorske eskadre;
2. Takoj po prihodu na otok poveljnik bataljona spada neposredno pod poveljstvo poveljnika bojne ladje *Stephanie*;
3. Uporaba bataljona se nanaša samo na bližnje območje Kissamoa;
4. V pristanišču v Sudi bo vsaj ena vojna ladja, ki mora biti vedno v stiku z bataljonom;
5. V odnosu do poveljnika vojnih ladij se upošteva mornariški službeni pravilnik;
6. O dogodkih poveljnik bataljona poroča poveljniku eskadre, poveljnik čete v Kaneji, poročnik Jedina, pa poroča italijanskemu kapitanu Amoretiju in polkovniku Guzeku, v posebnih primerih tudi vojnemu ministru generalu konjenice Edlerju von Krieghammerju;

¹⁸ Svoje domove so zapustili možje, očetje, delavci, kmetje in trgovci, od katerih so odvisne njihove družine, medtem ko v cesarstvu čaka na tisoče vojakov stalne vojske v pripravljenosti (*Deutsche Wacht*, 4. april 1897).

¹⁹ Navodila so bila sprejeta 21. marca 1897 na prezidiju cesarskega vojnega ministrstva (Pangerl, 1989: 92).

²⁰ Po prvotnem načrtu naj bi se izkrkali v Kissamu (Pangerl: 93), pozneje pa se končna odločitev izkaže za pravilno, saj bi zaradi neugodne geografske lege Kissama bile čete preveč izpostavljene nevarnostim napadov iz bližnjih gora (*Domovina*, 7. maj 1897).

7. Bataljon ima na voljo modificirano opremo za izvajanje nalog na Kreti²¹;
8. Lloydov parnik Elektra je odgovoren za transport celotnega bataljona z vso pripadajočo opremo;
9. Preskrba enot je bila v pristojnosti polkovnika Guzeke in stotnika Jedine; konfiskacija je bila dovoljena samo v izrednih razmerah (Pangerl, 1898: 92–95).

4 ODHOD NA KRETO IN RAZMESTITEV ENOT

Vojno ministrstvo je v telegramu 11. marca posredovalo poveljstvu 2. bataljona 87. pehotnega polka ukaz za priprave na vkrcanje, 18. marca pa je javilo vodstvu luke v Trstu, da bo za vkrcanje bataljona pripravljen Lloydov parnik²² Elektra, ki ga bo spremljala bojna ladja Tiger (Deutsche Wacht, 11. marec 1897; Pangerl 1989: 95). Odhod bataljona so hoteli do zadnjega trenutka prikriti, saj je Slovenec 11. marca 1897 demantiral vest o njegovem pohodu na Kreto, prav tako pa Edinost iz Trsta (28. marec 1897) piše, da je cesarsko krajevno redarstveno ravnateljstvo prepovedalo lokalnim časopisom poročati o gibanju vojaštva. Kljub temu se je po mestu razširila vest o odhodu tamkajšnjega bataljona na Kreto.

24. marca 1897 je izdan ukaz za čimprejšnje vkrcanje in odplutje bataljona, naslednjega dne pa naj bi po pisanju številnih časopisov bataljon odpotoval na Kreto. Tako Edinost (28. marca 1897), Slovenec (26. in 27. marec 1897), Deutsche Wacht (28. marec 1897) poročajo, da je po načrtu admiralov in mednarodnem dogovoru vlad 25. 3. 1897 iz Trsta odšel 2. bataljon 87. pehotnega polka, saj so poveljniki evropskih eskader od svojih vlad zahtevali, naj vsaka pošlje še po 600 mož pehote, da ne bo treba mornarjem opravljati vojaške službe na kopnem. Avstrija je za to nalogo določila 2. bataljon 87. pehotnega polka. Bataljon je štel 22 častnikov in 656 mož pod poveljstvom polkovnika Leva Guzeke. Zraven je odšel tudi oddelek mornarjev cesarske in kraljeve vojne mornarice, določen za službo pomorskih signalov, in oddelek sanitetnih vojakov z zdravnikom dr. Karlom Pawleckom²³. Odhajajoče vojake so v pristanišče pospremili častna četa z zastavo, pihalna godba in številna množica. Pri vkrcanju vojakov so prisostvovali c. kr. namestnik Rinaldini

²¹ Oprema bataljona je bila odrejena, in sicer: popolna bojna obleka in oprema, dodatna delovna uniforma, dodatno rezervno perilo in čevlji, častniki so morali imeti še prtljago in paradno uniformo. Aprila 1897 so zaradi klimatskih razmer na Kreti vojake in častnike opremili še z dvema dodatnima kompletoma bluz uniforme ter vojaško čepico s senčnikom in ščitnikom na zatilju, vendar slednja ni zadostovala vremenskim pogojem, zato so maja dobili tropske vojaške čelade. To je bil tudi prvi primer takšne opremljenosti pehotnih polkov avstro-ogrske armade. Septembra 1897 so se pojavile potrebe po dodatnih 1400 srajcah, 2100 nogavicah, kompletu spodnjega perila na vojaka, 1400 poletnih hlačah, 350 hlačah, 350 bluzah, 350 vojaških čepicah in 1050 parih čevljev. Vsak vojak je imel s sabo prazno slamnjačo, vzglavnik, štiri platnene rjuhe, zimsko in poletno odejo; vsak častnik pa je imel tudi posteljo. Zraven so peljali tudi 30 šotorov, velikosti za 30 mož. Sanitetna četa je imela prenosno barako, velik zaboj zdravil in medicinsko opremo. Na vsako puško je bilo 300, na revolver pa 50 nabojev; bataljon je bil opremljen tudi z različnimi kartami otoka Krete, v okviru stroškov pa so predvidevali tedenski obrok za vojaka: 700 g kruha ali 500 g prepečenca, 140 g zelenjave (riž, pomaranče, zдроб), 30 g soli, 0,5 g popra ali paprika, 36 g jušne konzerve, 25 g kave, 9 cl žganja ali 4 dcl vina, 7,5 dcl piva, 35,2 g tobaka, 400 g sveže govedine ali mesna konzerva, 20 g masti, oficirji vsak po 6 cigar. Da ne bi prišlo do nesoglasij zaradi različne oskrbe mornarjev in vojakov, so tudi slednjim zagotovili večerjo (Pangerl, 1899: 90–92, 98).

²² Po pogodbi iz leta 1892 je bila družba Lloyd odgovorna za pomorske Transporte avstro-ogrskih vojaških enot (Pangerl, 1899: 96).

²³ Predstojnik kirurškega oddelka garnizijske bolnice v Gradcu (Deutsche Wacht, 11. marec 1897).

in načelniki vseh civilnih in vojaških oblasti. Vojaki so se vkrcali na Lloydov parnik Elektra, ob 4. uri popoldne so se dvignila sidra in ob splošnem navdušenju občinstva in igranju državne himne se je parnik počasi oddaljeval od obrežja. Vrhunec navdušenja pa je sprožil marš Radetzkega, ki je zaigral vojakom v slovo, za srečno pot in vrnitev. Pol ure po odhodu parnika je пристanišče zapustila tudi torpedovka Tiger, ki jih je spremljala do Krete. Tri stotnije bataljona naj bi se izkrcale v Sudi in ena v Kaneji (Deutsche Wacht, 11. marec 1897).

Tako je transport pod zastavo avstro-ogrske vojne mornarice prevažal 25 častnikov in 676 vojakov, sedem konjev, vojaški čoln in celotno opremo, dokler v Neumu²⁴ ni pobral še železničarskega oddelka s častnikom, 41 vojakov in 68 tovornimi živalmi. Na otok je transport prispel 29. marca 1897. Poveljniku bataljona, polkovniku Guzeku, je bil dodeljen sosvet, ki mu je pod vodstvom poročnika linijske ladje Skerla pomagal pri pripravi na odhod in med potovanjem na Kreto skrbel za komunikacijo s spremljevalno bojno ladjo. Po prihodu na Kreto se je četa stotnika Jedine razmestila v Kaneji in se podredila italijanskemu poveljniku mednarodnih sil, kapitanu linijske ladje Amorettiju, preostale tri čete pa so se nastanile v Sudi, in sicer sta bili dve četi razporejeni v turški arzenal, tretja pa se je okrepljena s 70 mm desantnim in 75 mm bojnim topom namestila v bližino sudaške telegrafske postaje (Pangerl, 1989: 97).

5 II. BATALJON PRI OPRAVLJANJU NALOG

Ko je bila sprejeta odločitev evropskih velesil o napotitvi kopenskih enot na Kreto, se je odzvala tudi Avstro-Ogrska. Naloga kopenskih enot evropskih sil je bila medsebojna ločitev skupin, ki so se spopadale, in ustaviti nasilje, ki je divjalo po otoku. Ločiti in medsebojno nadzorovati je bilo treba približno 30.000 upornikov ter 11.000 turških vojakov. Sicer pa sta bili obe skupini prebivalstva teritorialno ločeni. Uporniki so nadzorovali podeželje, muslimani pa so se zatekli v mesta na obali, kjer so bile tudi vojaške posadke. V predhodno razdeljenih sektorjih delovanja na otoku so evropske velesile sodelovale z naslednjim številom vojakov.

Avstro-Ogrska je izbrala II. bataljon 87. pehotnega polka iz Celja. Ta enota je bila nameščena v Trstu, kar je bilo pomembno predvsem z vidika hitrega odzivanja. Tako je 25. marca 1897 iz Trsta izplul parnik Elektra, na katerem je bil II. bataljon 87. pehotnega polka iz Celja pod poveljstvom polkovnika Guzeka. Enoto so sestavljali poveljnik, 18 častnikov, dva zdravnik in 656 podčastnikov ter vojakov. Dodana je bila še sanitetna skupina s štirimi vojaki in sedmimi konji. Zaradi toplejše sredozemske klime je bataljon dobil nove, bele uniforme v dveh kompletih – častno in bojno. Namesto klasične terenske kape je bilo treba za delo na Kreti nositi tropsko čelado, ki jih je avstro-ogrski vojski v nekaj dneh zagotovilo zasebno podjetje. Zaradi te naglice čelade niso bile opremljene s kokardo in drugimi vojaškimi insignijami avstro-ogrske vojske.

²⁴ Neum je pomorsko letovišče v Bosni in Hercegovini (<http://www.neum.info>, dostop 14. november 2007).

Tabela 1

Vir: Austro-hungarian Army – The Landforces on Crete 1897/98, str. 3.

Država	Lokacija na Kreti	Enota
Avstro-Ogrska	Suda	2 četi in osebje 2. bataljona 87. pehotnega polka
	Kaneja	1 četa 87. pehotnega polka
	Akrotiri	1 četa 87. pehotnega polka
Francija	Sitia	2. bataljon 4. mornariško-pehotnega regimenta (200 mornarjev)
	Spinalonga	175 mornarjev
	Kaneja	2 četi 2. bataljona 8. mornariško-pehotnega regimenta
	Halepa	polovica 2. bataljona 8. mornariško-pehotnega regimenta
	Subaschi – utrdba	1 četa 2. bataljona 8. mornariško-pehotnega regimenta
	Akrotiri	polovica 2. bataljona 8. mornariško-pehotnega regimenta
Nemčija	Kaneja	1 mornariški oddelek (častnik in 10 mornarjev)
	Suda – utrdba	5 mornarjev
Velika Britanija	Kandija	2 četi Seaforth-Highlanders, 1 bataljon Welsh-Fusiliers in 6 gorskih topov
	Kaneja	2 četi Seaforth-Highlanders (80 mož), občasno v Akrotiri
Italija ²⁵	Hierapetra	2 četi 2. bataljona 36. pehotnega polka
	Kandija	2 četi 2. bataljona 36. pehotnega polka
	Kaneja	8. bataljon Bersaglieri
	Akrotiri, Tschikalaria in trdnjava Subaschi	1 četa mornarjev z vojne ladje Sicilia
Rusija ²⁶	Rhetymno	2 četi 1. bataljona 56. pehotnega regimenta, 4 čete 14. bataljona strelcev in 6 topov 13. topniške brigade
	Kaneja	2 četi 1. bataljona 56. pehotnega polka

Bataljon je bil za obdobje enega meseca logistično samozadosten. Za njihovo operacijsko območje je bil predviden skrajni zahodni del otoka. 1. aprila 1897 se je pod poveljstvom stotnika Angela Ritterja začel premikati na strateške položaje, od Halepe oddaljene približno 800 metrov. Enota je bila razporejena na polotoku Akrotiri, preostale tri čete bataljona pa so bile nameščene v mestu Suda, kjer so se povezale z angleško četo, ki je bila v trdnjavi Aptera nad trdnjavo Izzedin (Wildberger, 1997: 10-11).

Že prvi dan je bataljon sodeloval v spopadih na otoku z nalogo vzpostavitve reda in miru. 3. aprila 1897 so tako posredovali v ponovnem upor v okolici glavnega mesta Kaneje, ko je bila napadena oborožena enota muslimanskih prebivalcev, znanih pod imenom Baschibozuks. Ta je v velikosti 2000 mož izvidovala na planoti Akrotiri. Med muslimani je bilo mrtvih 50 mož, na dogodek pa se je odzvala turška vojaška posadka v mestu Kania. Ker je skoraj hkrati 16. aprila 1897 Turčija tudi formalno

²⁵ Italija je poleg vojaških sil imela tudi 30 karabinerjev, ki so bili razporejeni Kaneji, Kandiji in Hierapetri.

²⁶ Rusija je imela tudi 80 črnogorskih prostovoljcev v Kaneji in Rhetymnu (slovenski prevod).

Grčiji napovedala vojno, se je admiralski svet (Admiralsrat) odločil za izvedbo akcije razoroževanja nevojaških in paravojaških enot na Kreti. Hkrati se je začela repatriacija grških ekspedicijskih enot, za kar je bilo potrebno veliko vojaške diplomatske spretnosti.

Da bi preprečili izhod čet, je bila izvedena blokada trdnjave, v akcijo pa je bila vključena tudi v pristanišču zasidrana avstro-ogrška vojna mornarica²⁷. Posredovanje se je pokazalo za zelo uspešno, saj so bili predani vsi kosi težkega orožja, skupaj 701 kos. Zato do nadaljnjega stopnjevanja konflikta ni prišlo, saj so združene mednarodne sile s svojim položajem sprte strani prisilile v razdvojeitev. Oblikovanje tamponske cone je postopoma vodilo v zmanjšanje napetosti. Vojaki so vzpostavili tudi pristen stik z lokalnim prebivalstvom, ki so mu omogočili obiskovanje Kanie s prevoznimi zmogljivostmi avstro-ogrskih torpednih čolnov²⁸. V tem času se je stopnjeval diplomatski pritisk na Grčijo, ki je 26. maja 1897 sprejela odločitev o umiku grških ekspedicijskih enot, poslanih na Kreto, ter nevmešavanje v notranje zadeve Krete (Ruderstaller, 1995: 322).

Junija 1897 so enote 87. pehotnega polka dobile nove uniforme iz platna, namesto modrih kap je bila vojakom dodeljena vojaška tropska čelada. Tako so poskušali omiliti posledice vročega sredozemskega podnebja. Po daljšem in precej napornem bivanju v neprimernih prostorih v Akrotiriju je bil bataljon premeščen v trdnjavo Izzedin, kjer so bili pred tem pripadniki mednarodnih sil mornarice. Trdnjava je ležala na vhodu zaliva Suda in je bila opremljena s krupovimi topovi velikega kalibra. Ker so bili brezhibni, jih je četa prevzela. Preostale čete bataljona, ki so bile decembra 1897 okrepljene z dodatnim moštvom 100 vojakov, so bile pozimi 1897 nameščene v mestih Kanea, Kissamo, Akrotiri in Kandia²⁹. Bataljon je izgubil enega moža, desetnika Karla Wagnerja iz Maribora, ki je umrl zaradi tifusa in bil na Kreti pokopan z vsemi vojaškimi častmi. Praznovanje božiča je potekalo mirno, smrečico so poveljniki priskrbeli iz domovine, okrasili pa so jo vojaki sami. Največje darilo vojakom je bilo premirje, ki sta ga dosegli obe sprti strani in je trajalo do velike noči naslednjega leta 1898. Medtem so se pogajanja o prihodnjem statusu otoka nadaljevala na najvišji diplomatski ravni in se končala s priznanjem avtonomije Kreti. Za krščanskega guvernerja je bil imenovan princ Jurij, drugi najstarejši sin grškega kralja. Vendar je pravno formalno ostal otok v sestavi turške države. Tak sporazum je omogočil umik mednarodnih sil z otoka, med njimi tudi II. bataljona 87. pehotnega polka.

²⁷ Temu podvigu so se pridružile tudi druge enote na otoku – dve italijanski četi, oddelek nemške mornarice, vod francoskih marincev, 40 britanskih vojakov ter oddelek, sestavljen iz ruskih in črnogorskih vojakov. Tako se je hkrati oblikovala enota za posebne namene pod vodstvom polkovnika Guzeke (Ruderstaller, 1995: 320–322).

²⁸ Sicer je bila morala vojakov dobra. Ko je imel poveljnik polkovnik Guzek 18. avgusta 1897 rojstni dan, so organizirali praznovanje, na katerem je sodelovala parada mednarodnih enot, darovana je bila slovesna maša, slavnostno so okrasili osvetljeno ladjo, kjer je bila zvečer zabava (Ruderstaller, 1995: 320–322).

²⁹ Avstro-ogrski vojaki so si med bivanjem na Kreti dobro uredili bivanjske razmere. Sami so si zgradili nove nastanitvene zmogljivosti, v sodelovanju z lokalnim prebivalstvom so organizirali pralnico, si uredili objekte za šport (med drugim tudi teniško igrišče) in celo savno (Ruderstaller, 1995: 322).

O eni izmed bistvenih nalog bataljona slikovito poroča Domovina 7. maja 1897: ... Tam pa so med drugim dobili tudi nalogo, da poberejo orožje Grkom, Turkom in tudi Arabcem (t. i. Kalikutom). Admirali so se odločili za to potezo, saj je okoli 500 oboroženih Kalikutov, ki se jim je v mestu Selino pridružilo okoli 100 oboroženih Turkov, so v Akrotirah napadli krščanske upornike in prelite je bilo ogromno krvi. Sprva je poveljnik mesta Kaneja, italijanski častnik Amoretti dobil nalogo, da s svojimi karabinjeri pobere orožje turškemu prebivalstvu. Zaradi močnega vpliva turških veljakov na tamkajšnje prebivalstvo pa italijanski poskus ni bil uspešen, saj od jutra do 10 ih dopoldne niti ene same puške niso zasegli. To pa je pomenilo nevarnost tudi za avstrijske vojake, ki se je povečala tudi zaradi namernega širjenja laži nekega turškega duhovnika, da Avstrijci vdirajo v turške hiše in oprezajo za ženskami. Zaradi vse večje napetosti je avstrijski general konzul Pintar nemudoma odšel do poveljnika turške trdnjave v Kaneji, Edhemu paša in ga opozoril, da bo vsa odgovornost na njemu, če Turki in Arabci ne izročijo orožja ali pa ga celo uporabijo proti avstrijski vojski. Tako je Edhem paša nemudoma poslal sporočilo turškim veljakom, naj pomirijo prebivalstvo. Kmalu za tem so Turki in Arabci začeli predajati orožje kar na kupe, po vaseh pa ga je bilo treba pobrati od hiše do hiše, čemur sta se osebno pridružila tudi polkovnik Guzek in general konzul Pintar ...

6 VRNITEV DOMOV

28. marca 1897 je poveljnik avstro-ogrške eskadre na Kreti poslal v domovino telegram, v katerem prosi za okrepitve v obliki dodatnega bataljona in gorskega artilerijskega orožja, kar je povzročilo, da je bila 30. marca 1897 sklicana konferenca avstro-ogrškega predsedstva³⁰, na kateri so razpravljali o kretskem vprašanju. Načelnik generalštaba baron von Beck je predlagal, da odpošljejo celoten 87. pehotni polk z dodatno artilerijo, mornariški poveljnik admiral baron von Sterneck pa je predlagal le pomorske okrepitve. Odločitev je bila cesarjeva, ki je zapovedal, da dodatnih pehotnih oziroma artilerijskih okrepitev ne bo, vendar je odobril okrepitev pomorske flote z dvema manjšima vojaškima ladjama. Tako se je Avstrija odločila za bolj pasivno vlogo glede kretskega vprašanja, vzrok pa naj bi bili tudi visoki stroški ekspedicije in nasprotje interesov sodelujočih evropskih velesil (Pangerl, 1989: 99–102).

Odločitev za vrnitev je bila med lokalnim prebivalstvom sprejeta z mešanimi občutki, saj so bili avstro-ogrski vojaki izjemno priljubljeni, deloma tudi zaradi zelo korektnega opravljanja nalog avstro-ogrškega konzula Julija Pintarja. Posebej opazno je bilo korektno ravnanje do lokalnega prebivalstva in nepristranskost pri obravnavanju sprtih strani. Velik ugled pa so si ustvarili tudi vojaki. Njihovo vzorno vedenje v mestu bivajoče enote avstro-ogrškega II. bataljona pod poveljstvom stotnika viteza

³⁰ Na konferenci so bili: cesar Franc Jožef I., zunanji minister Gulochowski, načelnik generalštaba poveljnik artilerije baron Friedrich von Beck, mornariški poveljnik admiral baron Max von Sterneck, načelnik vojaške pisarne FML baron Arthut von Bolfras (Pangerl, 1989: 99).

Jedine se je lokalnim prebivalcem še posebej vtisnilo v spomin³¹. Zelo pomemben je bil tudi prispevek avstrijskih enot pri blaženju posledic opustošene dežele, saj so poleg vojaške službe opravljali še dela zidarjev in tesarjev, ki so revnim ljudem postavljali oziroma popravljali hiše (Domovina, 12. november 1897).

O priljubljenosti avstro-ogrskih vojakov na Kreti je na voljo veliko dokazov, še najbolj pa je prepričljiv govor predstojnika mesta Kandie ob odhodu bataljona³²:

»Predstavništvo mesta Kaneja gospodom avstrijskim častnikom in vojakom! Nepopisno nas gane dejstvo, da je konec vašega bivanja na Kreti. Naša srca so otožna in s solzami napolnjene naše oči. Ločimo se kot dva prijatelja, med katerima ni bilo nesporazuma; ti občutki pa izvirajo iz src dveh sosedov, ki sta imela nalogo in željo spoštovati mnenje drugega. Vaša imena bodo ostala z zlatimi črkami zapisana v našem spominu, mi vam pa nudimo gostoljubnost z največjo prisrčnostjo in hkrati prosimo, da to ohranite v lepem spominu. Prav tako vas prosimo, da nam odpustite morebitne storjene prekrške iz naše strani. Upamo, da vam bivanje na našem otoku, ki je povzdignil in povečal vašo vojaško slavo, ostane v prijaznem in trajnem spominu. Občudujemo vaš vojaški duh in kličemo vam: z Bogom!«

12. aprila 1898 je parnik Aurora dvignil sidro, na krovu pa so bili pripadniki II. bataljona 87. pehotnega polka, ki so zapuščali otok Kreto. Vrnitev v Pulo je potekala brez večjih zapletov. Tam so jih sprejeli visoki vojaški predstavniki, med njimi tudi feldmaršal Eduard Ritter von Succovaty von Vezza, ki je bil poveljnik III. (graškega) korpusa. Poveljnik bataljona polkovnik Guzek je takoj prejel odlikovanje za uspešno opravljeno nalogo mirovnega posredovanja na Kreti, s čimer se je operacija tudi formalno končala.

Sklep Če obravnavamo celotno operacijo v širšem, mednarodnem kontekstu, ugotovimo naslednje značilnosti: posredovanje na Kreti je pokazalo resno skrb za mednarodni mir, varnost in stabilnost. Najmočnejše države v Evropi so prevzele odgovornost, ki jo kot velesile imajo. Pomembno je bilo razumevanje mednarodne skupnosti, da je regionalna varnost vrednota, ki temelji na sodelovanju in jo lahko destabilizira morda manjši in dokaj oddaljen spor. Ekspedicija je pokazala, da je mednarodno sodelovanje profesionalnih vojsk kljub različnemu jeziku, standardom in strateškim prednostnim nalogam mogoče. Pozabiti ne smemo na dejstvo postopnega zaostrovanja v mednarodnih odnosih in posledično razmerah v Evropi, oblikovanju različnih paktov in dvostranskih dogovorov ter precej različna razumevanja nadaljnje vloge »bolnika« na Bosporju – Osmanskega cesarstva. Preseganje lastnih geostrateških interesov in medsebojno sodelovanje je bilo uspešno predvsem zaradi usklajenega delovanja diplomacije in nadzorovane uporabe sile, ki je bila strateško zelo dobro organizirana. Bistveni so bili pomorska blokada otoka in preprečitev vmešavanja ter

³¹ Pozno v noč so večkrat prepevali slovenske pesmi, ki so bile lokalnemu prebivalstvu zelo všeč. Posebej pa poudarja, da avstrijskih vojakov ni videti po pristaniških gostilnah (Domovina, 18. junij 1897).

³² Časopis Domovina (29. april 1898) navaja slovenski prevod iz francoščine.

povečevanje stopnjevanja konflikta na otoku med sprtima stranema. Prav tako se je za izjemno učinkovito izkazalo oblikovanje tamponskih con, ki so fizično razdvojile sprte strani in onemogočale morebitne spopade.

Kljub naporom mednarodne skupnosti je treba ugotoviti, da sobivanje dveh skupnosti na Kreti ni bilo mogoče. Po umiku pripadnikov mirovne misije se je nezadovoljstvo stopnjevalo. Sledili so številni upori grškega prebivalstva, največji med njimi je bil leta 1905, ko se je velik del turškega muslimanskega prebivalstva umaknil z otoka v Turčijo. Prav tako so se z otoka umaknile turške sile. Kreta je bila zdaj razglašena za mednarodni protektorat, poleg tega je bila pod vodstvom princa Jurija ustanovljena avtonomna oblast. S sporazumom v Londonu z leta 1913, ki je končal prvo balkansko vojno, pa je bila Kreta končno priključena Grčiji (First Greco-Turkish War 1987 2007 & The example of Crete 2007). Kljub priključitvi je na otoku ostala močna britanska vojaška prisotnost vse do leta 1941, ko so z velikimi napori otok zasedle nemške sile. Obseg in intenziteta spopadov, ki so jih nato vložili zavezniki za osvoboditev Krete, pričajo o njeni vlogi pri dojemanju in pomenu Sredozemskega morja še danes.

Literatura

1. Ruderstaller, Günter, 1995. *Peace-keeping unter dem Doppeladler – Kreta 1897 bis 1898. Truppendienst*, Nr. 214, str. 320–323.
2. Wildberger, Wagner, 1997. *Bereits vor 100 Jahren Peacekeeping: Und die Steirer waren natürlich dabei, Kommandobataillon*, Ausgabe 4, str. 10–11.
3. Pangerl, Irmgard, 1989. *Die Kreta Mission der k. u. k. Kriegsmarine*, Diplomaarbeit, Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien.
4. *Vojna enciklopedija*, 1971. Drugo izdanje, četrta knjiga, Redakcija vojne enciklopedije, Beograd, str. 222–223.
5. *Vojna enciklopedija* (1973) drugo izdanje, peta knjiga, Redakcija vojne enciklopedije, Beograd, str. 540–541.
6. Švajncar, Janez, 1992. *Vojna in vojaška zgodovina Slovencev*, Prešernova družba, Ljubljana.
7. Stergar, Rok, 2004. *Slovenci in vojska, 1867–1914 : slovenski odnos do vojaških vprašanj od uvedbe dualizma do začetka I. svetovne vojne*, Historia : znanstvena zbirka Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Ljubljana.
8. Poeckh, Carl Ritter von, 1902. *Das Infanterie-Regiment Ritter von Succovaty Nr. 87 von seiner Errichtung*, Pola.
9. Poeckh, Carl Ritter von, 1902. *Die Fahne des k. u. k. Infanterie-Regimentes Nr. 87*, Pola.
10. Bernath, Mathias, 1962. *Die Grossmächte und die Erhaltung des europäischen Friedens zu Beginn der Kreta-Krise von 1897*, Südost-Forschungen, Sondersruck, Band XXI, Oldenburg-München.
11. *Cretan Uprising 1896*, 2007. Dostopno na: <http://www.onwar.com/aced/nation/gap/greece/fcrete1896.htm> (28. 10. 2007).
12. *First Greco-Turkish War 1897*, 2007. Dostopno na: <http://www.onwar.com/aced/nation/gap/greece/fgreecturk1897.htm> (28. 10. 2007).
13. *Ottoman campaign medals*, 2007. Dostopno na: <http://www.turkishmedals.net/campmedals.htm#1stCrete> (28. 10. 2007).
14. *The example of Crete*, 2007. Dostopno na: <http://www.cyprus-conflict.net/crete.htm> (28. 10. 2007).
15. *Austro-Hungarian Army – The Land Forces on Crete 1897/98*. 2007. Dostopno na: <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/troopscrete.htm>.